

1000000

VWG ARNHEM EO

Ledenbijeenkomst 26-4-1990

Fokko Erhart

Om acht uur werd de vergadering geopend voor elf leden waaronder twee nieuwe leden. Bij afwezigheid van de secretaris werd genotuleerd door bovengenoemde.

Waarnemingenronde

Het is algemeen bekend dat in de maanden maart en april de zomervogels weer terug komen uit het doorgaans zonnige zuiden. Het blijkt dat velen onder ons de eersten noteren. Met een meer technische term heet dit fenologie. Naast een aantal meldingen van eerste waarnemingen, is er te melden dat de vogels die gewoonlijk in februari en maart aankomen veelal 2 à 3 weken eerder, dan in voorgaande jaren, terug waren. Het gaat hier om Boomleeuwerik, Roodborsttapuit, Tjiftjaf en de allereerste Fitissen. Daarnaast blijkt dat de soorten die gewoonlijk in april aankomen juist later zijn dan normaal. Dit resulteert in het aankomen in twee golven van de Fitis en drie weken verschil tussen de eerste, naar het zuiden vliegende, en de tweede Boerenzwaluw. Tevens viel het op dat soorten als Zwartkop en Braamsluiper erg geconcentreerd aankwamen. Het lijkt erop dat deze soorten zijn opgehouden tijdens de trek. We zullen dus, nadat we alle eerste waarnemingen op de daarvoor geschikte formulieren hebben gezet, weer vol spanning uitkijken naar het fenologie-verslag van 1990. Vul jij 'm ook nog even in? Nu!

De in Beekhuizen en Rosendaal aanwezige IJsvogels zijn de afgelopen maanden weer opgemerkt door onder andere Monique en Jan Knijn. Fokko zag, op zijn dagelijkse trip van huis naar kantoor, acht Regenwulpen en een Visarend overtrekken. Jos van de Leygraaf zag ook leuke overtrekkende vogels, een Rode Wouw bij Rijkerswoerd. De heer Schimmelpennink werd in de Bijvank opgevrolijkt door een aantal Appelvinken en Jan Boonstra zag, evenals de rivierrentellers, een Ooievaar. Langs de IJssel zijn nu diverse nesten bezet. Het betreft hier 'project-ooievaars'. Toch zijn er terugmeldingen van in Nederland opgegroeide vogels uit het buitenland. Thom Renssen sloot het waarnemingenronde af met de voor hem bekende soort, de Raaf. Hij vertelde ons dat hij deze soort in Duitsland broedend had aangetroffen in beukenbossen. Een compleet ander biotoop dan waar ze in Nederland broeden. Met name op de Veluwezoom is genoemd biotoop in ruime mate voorhanden. De vraag rijst nu of er ook in Nederland Raven in dit biotoop zullen gaan broeden. Vooralsnog lijkt dat niet erg aannemelijk, want het blijkt dat 'onze Raven' toch wel erg op rust zijn gesteld. Iets waar de beukenbossen veelal niet garant voor staan.

Planologie

Een tweede poging van de gemeente Arnhem om een jachthaven in de Meinerswijk te projecteren, is volop in gang. In eerste instantie wilde de gemeente de jachthaven aan de westkant van het 'gat van Bruyl' leggen. Alhoewel de bezwaren door zowel de gemeente als de provincie ongegrond zijn verklaard, is de gemeente met een tweede (vervangend) plan gekomen. In dit plan komt de jachthaven aan de zuidkant van genoemd gat. Zoals het er nu naar uitziet, zal de gemeenteraad accoord gaan met deze bestemmingsplan-wijziging. Als dit het geval is, zal de Vogelwerkgroep wederom bezwaar aantekenen. De gemeente Rijnwaarden wil, vooruitlopend op het nieuwe bestemmingsplan van de Bijland, beginnen met het uitvoeren van deze plannen via de 'artikel 19-procedure'. Dit is een soort achterdeurtje in de wetgeving met betrekking tot de planologie, waardoor wijzigingen versneld kunnen worden doorgevoerd.

In deze procedure zit ook de mogelijkheid om bezwaar aan te tekenen. Het bestuur zal overwegen of het zinvol lijkt om hiertegen bezwaar aan te tekenen.

De Gelderse Milieu Federatie (GMF) heeft, vooruitlopend op het doortrekken de A 15 (Bemmel-Zevenaar) een brief aan de Minister van Verkeer en Waterstaat gestuurd. In deze brief wordt uiteengezet waarom het volgens een aantal groene organisaties volstrekt onacceptabel is om deze weg door te trekken. Een van de argumenten is dat het voor het milieu en de economie beter is meer het accent te leggen op het vervoer over water en via het spoor dan over de weg. Wij als Vogelwerkgroep hebben deze brief ook ondertekend.

Enquête

Elders in deze Vlerk* staan de resultaten van de, in het begin van dit jaar gehouden, enquête. De resultaten zijn uitgewerkt en de volgende ledenbijeenkomst zullen deze geëvalueerd worden. Van het bestuur het verzoek of men eens wil nadenken over de resultaten. Hopelijk kan het bestuur dan binnenkort de resultaten in praktijk brengen. Voor de volgende ledenbijeenkomst 5 juni a.s. wordt derhalve een grote opkomst gevraagd en verwacht. Immers, het reilen en zeilen van jouw/uw vogelwerkgroep is dan in het geding.

Rondvraag

Als laatste onderdeel voor de pauze de rondvraag. Naast een aantal veel gehoorde geluiden, was er weinig te melden. Van Jos van de Leygraaf kwam de vraag of men de waarnemingen van minder algemene vogels op wil schrijven op de bekende waarnemingenkaartjes (bij hem verkrijgbaar 085-251881) en naar hem wil opsturen.

Zoals gezegd is de volgende ledenbijeenkomst op 5 juni. Het is de bedoeling om dan de eerste resultaten te presenteren van de broedvogelinventarisaties zoals die door diverse leden worden uitgevoerd.

Na de pauze was er een zeer boeiende lezing van Alex Schotman van de afdeling Landschapsecologie van het RIN te Leersum. Hij stelde de vraag of alleen de structuur van opgaande vegetaties van invloed is op het voorkomen van bepaalde soorten als broedvogel. Bij een onderzoek in het landschap van Oost-Twente konden de volgende antwoorden worden geformuleerd. Allereerst is HET antwoord, nee. De volgende zaken zijn voor het voorkomen van soorten van primair belang: de afstand tot een brongebied (bv afstand geïsoleerd bosje tot groter boscomplex en afstand Veluwe tot Midden-Europese wouden), de migratiemogelijkheden die aanwezig zijn en tenslotte de mate waarin een soort dispersie-eigenschappen heeft. De ene soort zal meer geneigd zijn andere, nieuwe broedgebieden op te zoeken. Denk bijvoorbeeld aan het verschil tussen een super-standvogel als Boomklever en Bosuil en een veel meer migratoire soort als de Buidelmees. Al met al een zeer boeiend onderwerp op een belangwekkende manier ten tonele gebracht, waarvoor ruime dank!

* zie nieuwsbrief mei 1990

veldwaarnemingen

Februari

Rode Wouw	27-2	1	RIN-Arnhem (Bijlsma via Kwint)
Blauwe Kiekendief	23-2	1	Terlet (Lensink)
Kerkuil	23-2	1	Dieren (Kwint)
Klapekster	24-2	1	Worthrhederheide (Kwint)
	24-2	1	Rhedense heide (Kwint)
Grote Gele Kwikstaart	23-2	1	Deelerwoud (Lensink)

Maart

Blauwe Kiekendief	30-3	1	Hoog Deelen (Lensink)
Kraanvogel	24-3	2	Imbos (Sierdsema, Erhart)
Ooievaar	12-3	1	Brummense waarden (Kwint)
	19-3	1	Stikke trui (de Bont, Kreetz)
Canadese gans	12-3	2	Park Rosendael, overvl. (de Bont)
	19-3	1	Meinerswijk (Boonstra)
Zomertaling	26-3	1	Huissense waarden-zuid (vd Leygraaf)
Klapekster	17-3	1	Deelerwoud-west (Lensink)
	18-3	1	Terlet (Lensink)
	29-3	1	Rozendaalse Zand (de Bont)
Waterral	12-3	1	Rozendaalse beek (de Bont)
IJsvogel	19-3	1	Beemd (de Bont)
Europese Kanarie	30-3	1	Warnsborn (Bekhuis via Lensink)

April

Zwarte Wouw	29-4	1	Terlet (Lensink)
Rode Wouw	24-4	1	Rijkerswoerd (vd Leygraaf)
Bruine Kiekendief	22-4	1	Giesbeekse broek (Lensink)
Ooievaar	21-4	1	Dierense uiterwaarden (Kwint)
Zomertaling	7-4	1	Meinerswijk (vd Hoorn)
	9-4	3	Uiterwaarden Westervoort (Boonstra)
Kluut	7-4	1	Meinerswijk (v Hoorn)
Klapekster	29-4	1	Deelerwoud (Lensink)
Ooievaar	2-4	2	Kandia (Boonstra)

huiszwaluw

De Huiszwaluw als broedvogel in het werkgebied

Rob Lensink

Inleiding

De afgelopen jaren zijn er veel geluiden geweest dat de Huiszwaluw achteruit zou gaan. Aan het eind van de jaren zestig bedroeg het aantal broedparen in Nederland 71.000-103.000 en in 1973-77 ongeveer 77.000. In 1983-85 was de populatie hooguit 25.000-50.000 paren groot (SOVON 1987). Hoeveel van deze vogels er in ons werkgebied zaten, tot 1989 een vraag. In het vervolg het antwoord.

In het voorjaar van 1989 werd door RIN en SOVON een Huiszwaluw-project gestart. Belangrijkste doel van het dit project is om er achter te komen hoeveel paren er van deze soort in Nederland voorkomen en hoe de stand zich ontwikkeld. Vogelaars werden opgeroepen Huiszwaluwen te inventariseren. Binnen ons werkgebied zijn de gehele ZO-Veluwe en een groot deel van het rivierengebied met aangrenzende streken onderzocht (45.000 ha.). De meeste locaties zijn in de tweede helft van juni bezocht, de overige in juli. In juni waren nog niet alle nesten gebouwd, naar later bleek. Hierdoor zijn de gevonden aantallen minima.

Hoeveel zijn er gevonden ?

In het onderzochte gebied zijn 976 paren aangetroffen waarvan op de ZO-Veluwe 126 en elders 850. Het aantal op de Veluwe is verspreid over zeven vestigingen waarvan zich drie grote ten noordwesten van Arnhem bevinden met 24, 30 en 39 nesten. Daarnaast zijn er nog een grote op de Carolina Hoeve (22) bij Rheden en drie kleine bij Terlet en Deelen.

Buiten de Veluwe lijkt de verspreiding de loop van de rivier te volgen. De meeste nesten zijn binnen een afstand van 2 kilometer van de rivier gevonden. Bijna ieder dorp langs Rijn en IJssel herbergt 10 of meer paren. Dieren spant de kroon met minimaal 103 paren. In Tolkamer en Giesbeek werden respectievelijk 75 en 81 nesten geteld. Kleinere vestigingen werden gevonden in Huissen (65), Angeren (26), Ellecom (9), Elden (13), Westervoort (19), Loo (10), Groessen (13), Herwen (11), Lathum (16), Lobith (14), Olburgen (7), Pannerden (19), Rha (7), Rheden (57), Spijk (26). Buiten de dorpen zitten aan boerderijen en steenfabrieken nog kleine en grote kolonies. De grootste werden in de Lobberdensche Waarden gevonden: 61 nesten aan de steenfabriek en 36 aan een boerderij. Ter weerszijde van de rivier broedde 67% van de Huiszwaluwen in dorpen en steden. Verder van de rivier af is het aantal vestigingen een stuk minder. In de Liemers werd nog een grote kolonie aan een boerderij aangetroffen: 20 nesten. Slechts 33% van de nesten werd in dorpen gevonden.

Het aantal Huiszwaluwen uit de voorgaande alinea kan als volgt worden samengevat. Op de Veluwe is de dichtheid 0.73 paar per 100 ha. Uitgaande van het idee dat de meeste nesten minder dan 2 kilometer van de rivier af lagen, bedroeg de dichtheid in deze strook 3.8 paar per 100 ha. Verder van Rijn en IJssel af lag de dichtheid op 0.68 paar per 100 ha; dit is dezelfde orde van grote als op de Veluwe. Hiermee hebben we ook een handvat om een schatting te maken voor het gehele werkgebied. In de niet-onderzochte delen langs de rivier zouden nog 240 paar kunnen worden aangetroffen en elders 120 paar.

Figuur 1. Verspreiding van de Huiszwaluw in 1989; aantal per kilometerhok. Het gearceerde gebied is niet onderzocht

Het aantal Huiszwaluwen binnen het werkgebied komt daarmee op 1400-1500 paar.

Discussie

Voor de vestiging van Huiszwaluwen als broedvogel zijn drie factoren van belang (Philippona 1979). Er moeten gunstige gelegenheden zijn voor het bouwen van een nest (overstekende dakranden), er moet bouw-materiaal zijn (klei, leem) en er moet voldoende voedsel zijn. De uiterwaarden met de vele klei- en zandgaten vormen een ideale gelegenheid voor het vergaren van bouw materiaal. Dit verklaart wellicht voor een deel waarom het voorkomen de loop van de rivier lijkt de volgen.

Een eenvoudige rekensom leert dat binnen het werkgebied ongeveer 4% van de Nederlandse populatie broedt. Als we bedenken dat ons territorium 2% van de oppervlakte van Nederland bedraagt is dit relatief veel. Er is echter nog een andere mogelijkheid. In 1989 is er voor het eerst goed onderzocht hoeveel paren er in Nederland broeden. Geluiden uit andere streken wijzen erop dat er meer zijn gevonden dan men had verwacht. Daarmee kunnen de schattingen voor Nederland uit het verleden waarschijnlijk de prullebak in. Deze zijn te laag geweest. Dit laat echter onverlet dat de Huiszwaluw de afgelopen decennia hard achteruit is gegaan. Aan de hand van jarenlange tellingen in kleine gebieden, liggen hiervoor genoeg bewijzen op tafel. Onze bijdrage aan de Nederlandse populatie is evenwel minder dan huidige getallen doen vermoeden.

Slot

Met de inventarisatie in 1989 is voor ons werkgebied goed vastgelegd hoeveel Huiszwaluwen er broeden. Tellingen in de komende jaren kunnen uitwijzen hoe het deze soort vergaat. Wie doet er in 1990 mee, en neemt een gebied voor zijn rekening.

Ik dank de volgende mensen voor hun inzet; Peter Evers, Dorien Frequin, Greta van Hoorn, Jan Knijn, Ruud Kreetz, Norbert Kwint, Jos van de Leygraaf, Thom Renssen, Piet Schermerhorn. Zonder hen had deze bijdrage niet tot stand kunnen komen.

Literatuur

Philippona J. 1979. Huiszwaluw. In Teixeira R.M. (red.) Atlas van de Nederlandse broedvogels. Natuurmonumenten, 's Graveland.
SOVON (red.) 1987. Atlas van de Nederlandse vogels. SOVON, Arnhem.

shetlands, nu het nog kan!

Holmer Vonk

Van 4-19 juli 1989 ben ik samen met een vriend naar de Shetland-eilanden geweest. Deze eilandengroep ligt ten noordoosten van Schotland als noordelijkste domein van Groot-Brittannië. Op 60° NB ligt het ongeveer op dezelfde hoogte als Zuid-Noorwegen. Veel namen op de Shetlands doen niet erg Brits aan. Dit komt doordat de eilandengroep tot ±500 jaar geleden bij Noorwegen hoorde.

De Shetlands bestaat uit drie hoofdeilanden: Mainland, Yell en Unst. Om deze eilanden liggen een groot aantal middelgrote en kleine eilandjes (zie kaart, figuur 1).

De reis ging langs Brassay, Noss, Moussa, Unst, Fetlar en Yell.

Brassay en Noss

De eerste dag ging via Brassay naar Noss. Zoals de Zilvermeeuwen hier, zie je daar overal Grote Jagers. Op Brassay zaten verschillende paartjes Kleine Jagers met grote donsjongen. Aan het eind van de dag vonden we één van de jongen doodgereden langs de weg.

Naast de zeevogels zaten hier ook nog wat zangvogels als Spreeuw, Veldleeuwerik, Graspieper, Huismus en Tapuit. Zelfs zweefvliegen waren af-en-toe in de berm van de weg te vinden. Op Nossen zagen we de zeevogels voor het eerst van echt dichtbij. In de verschillende kolonies zaten Jan-van-Genten, Papegaaiduikers, Noordse Stormvogels en Kuifaalscholvers. De laatste waren haast te aaien. Bij bijzonder dicht naderen begonnen ze echter te braken en spuugden ze een visafvals substantie.

Ook hier vlogen een aantal zangvogels rond. De Tapuit broedde er met enige tientallen paartjes. Ze hadden zelfs al vliegvlugge jongen. Bijzonder fraai en dichtbij waren ook de Fraters te zien (10-15). We zagen zelfs Boeren- en Gierzwaluwen. Soorten die we hier niet verwacht hadden.

De Grote Jager-kolonie die we hier zagen bleek 3% van de wereldpopulatie te omvatten.

Moussa

Moussa is een klein onbewoond eilandje meteen zeer vervallen huisje en een stenen toren uit het bronzen tijdperk, the Broch.

Moussa bezit een baai die tijdens laag water afgesloten wordt. Hierdoor worden altijd een aantal zeehonden van volle zee geïsoleerd omdat ze achterblijven. Hierdoor zijn ze heel dicht te benaderen. Een prachtig gezicht om deze kolossen op de rotsen te zien zonnen en rusten.

Op zee zat een paartje Middelste Zaagbek tussen de zeehonden.

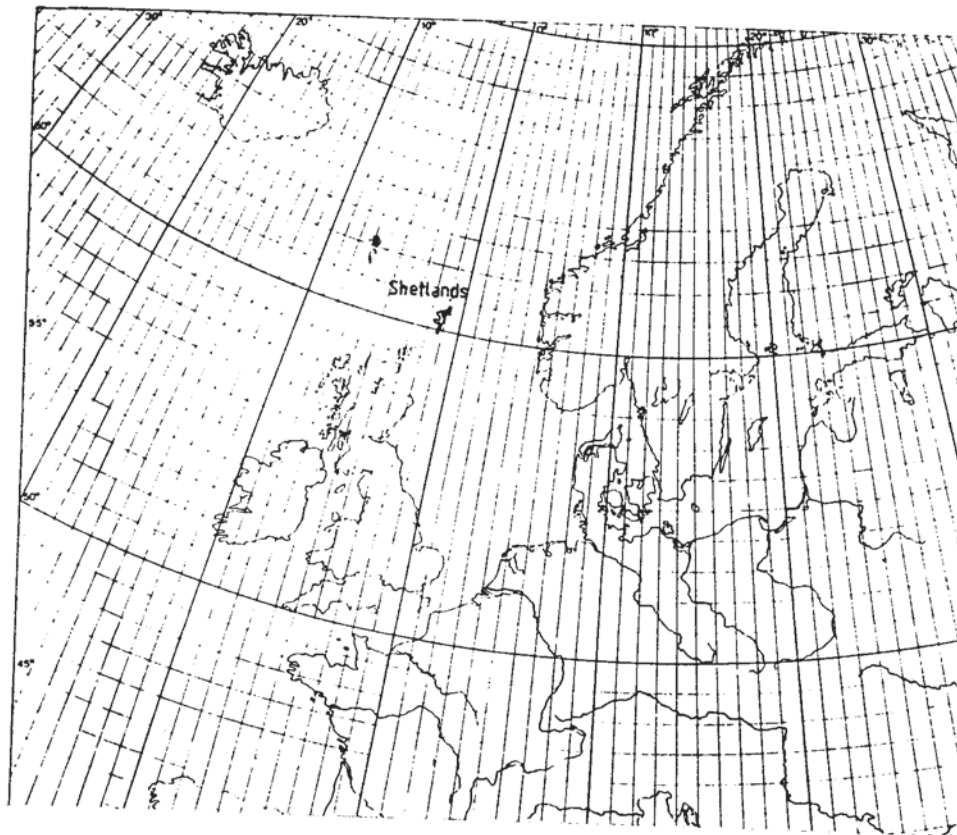
Beroemd is Moussa om zijn Stormvogeltjeskolonie. In de 'Broch' en onder een keienstrand broeden er werkelijk duizenden. Overdag valt hier niets van te merken, maar in de schemering komt er leven in de brouwerij. Langzaam maar zeker beginnen ze allemaal te knorren. Totdat ze allemaal samen voor een waar concert zorgen. Tegen deze tijd beginnen de partners van zee te komen om het broeden af te lossen. Bij de toren vliegen ze als vleermuizen rond, om vervolgens als het ware te versmelten met de 'Broch'. Zelden heb ik zo'n mooi vogelschouwspel gezien als toen.

In dezelfde 'Broch' broedde ook nog een Zwarte Zeekoet. Een prachtige vogel met zijn contrasterende kleed.

De volgende dag vloog er een paar Raven er een Parelduiker over.

Dat bepaalde soorten op de Shetlands anders zijn dan in Nederland bleek uit de Winterkoning en de Eidereend. De Shetlandse Winterkoning (*Troglodytes t. zetlandicus*) is donkerder en grijzer. De zang is korter en anders. Toch is het wel te horen dat het een Winterkoning is. Het is zeer vreemd deze vogel

Figuur 1. Overzichtskaartje ligging Shetlands en genoemde 'vogelplaatsen'

tussen de rotsen te horen zingen in een volslagen kaal landschap. De Eiderendeenden zijn donkerbruin. Soms zelfs tegen zwart aan.

Unst-Uyaesound

Het landschap op Unst verschilt zeer van het landschap op Yell en Mainland. De flora is veel kleurrijker en vrolijker. Zelfs orchideeën zijn hier overal te vinden. In de baai naast Uyaesound huiste naast de vogels ook een otter. Het is werkelijk een formidabel gezicht om zo'n dier in het water te zien spelen en op een rots vis te zien eten. Door de andere flora broeden hier veel meer steltlopers zoals de Watersnip, Bonte Strandloper, Kievit, Tureluur, Scholekster, Regenwulp, Wulp, Goudplevier, Bontbekplevier 'en zelfs de op de Shetlands zeldzame Grutto. In de heuvels broedde ook nog een Smelleken. Opvallend is dat ook hier in de buurt wel sterns zitten, maar dat ze er niet broeden.

Herma Ness

Dit is waarschijnlijk de beroemdste vogelplaats van de Shetlands. Op de rotsen broeden werkelijk gigantische aantallen zeevogels. Op het land zelf zit daarnaast ook nog een enorme Grote Jager-kolonie. Het is zelfs mogelijk om midden in de zeevogelkolonie te komen. Een klein pad naar beneden en je zit zomaar tussen de Jan-van-Genten. De Alken en Zeekoeten zijn dan nog maar een paar meter lopen.

Fetlar

Fetlar is heel bekend door de Sneeuwuil. In de jaren zestig en zeventig heeft er jaarlijks een paartje gebroed. Na twee dagen zagen we eindelijk een vijfje Sneeuwuil. Langs de weg rustte het dier in de lichte van een grote steen. Woorden schieten tekort als je zo'n mooie vogel ziet. Even later hadden we het geluk een vijfje Grauwe Franjepoot te zien fourageren. De vogel was bijzonder dicht te benaderen. Te dichtbij zelfs om de kijker op scherp te stellen. In één van de baaien van Fetlar kwamen 's avonds de Noordse Pijlstormvogels om hun partners af te lossen bij het broeden. Dat daarbij ook nog een bruinvis langszwom, was natuurlijk geluk. Als enige plek op onze reis zagen en hoorden we hier nog een Roodborst en een Rietgors.

Waarom dit artikeltje?

De Shetland-eilanden zijn al jaren bekend om hun grote aantallen en verscheidenheid aan zeevogels. Helaas is daar de laatste jaren veel verandering in gekomen. Net als Nederland is Groot-Brittannië een vogelminnend land. Er is dus ook veel onderzoek naar broedvogelpopulaties gedaan. Het blijkt dat alle soorten zeevogels, op de Jan-van-Genten en Stormvogeltjes na, sterk achteruit gaan. De Roodkeelduiker is vergeleken met vijf jaar geleden ongeveer 40% in aantal afgenomen. Van de sterns zijn er vorig jaar slechts enkele jongen grootgebracht, terwijl er dan nog niet zo lang geleden nog duizenden waren. Dit zijn slechts enkele voorbeelden van wat zich er afspeelt. Oorzaak is voornamelijk de overbevissing rond de Shetlands. Het is zeer waarschijnlijk dat deze trend zich voortzet. Mocht je dus ooit nog naar Schotland en de Shetlands gaan, of wil je nog vandeze prachtige zeevogels genieten, dan raad ik je aan om snel te gaan.

Bijlage 1 geeft een idee van waar te nemen soorten en aantallen.

NR	SOORT	Op zee 3-7	Ler wick 4-7	Bras say 4-7	Noss 4-7	Ler wick 5-7	Sand wick 516-7	Mous sa 617-7	Uye sound 819-7	Herma ness 11112-713	Fet lar 15-719-7	Ork ney's 719-7
1	20 Roodkeelduiker			1	2		1	2	e		e	
2	30 Parelduiker							1				
3	220 Stormvogeltje	h	t		td		t	d		h	t	
4	220 Noordse Stormvogel	h						d		td	t	
5	460 Noordse Pi1 Stormvogel	h					1	t			t	
6	710 Jan van Gent	h					1	h			t	
7	720 Aalscholver											
8	800 Kuifaalchoiver											
9	1840 Mintertaling								1			
10	1860 Milde End								e			
11	2030 Kuifeend		t				3	t	e		e	1
12	2060 Eideend											
13	2130 Zeearend											
14	2210 Middlste Zeearend											
15	3090 Smelt											
16	4500 Schollekster											
17	4700 Bontbekplavier											
18	4850 Goudplevier											
19	4930 Kievit											
20	5010 Kleine Strandloper											
21	5120 Grote Strandloper				10		2	t	e		t	
22	5190 Watersnip			2	e			e				
23	5320 Grutto						e					
24	5380 Regenwulp				1							
25	5410 Wulp											
26	5460 Tureluur			e			1	e	e	e	t	
27	5480 Groenpootruiter						1	e	e	e	t	
28	5640 Grauwe Franjepoot						1	e	e	e	t	
29	5670 Kleine Jager											
30	5690 Grote Jager											
31	5820 Kokmeeuw											
32	5910 Kleine Mantelmeeuw	l	e	e	e		1	t	e	e	1	
33	5950 Zilvermeeuw	t	t	t	t		t	t	e	h	e	
34	6000 Grote Mantelmeeuw	h	t	t	h		t	h	h	t	t	
35	6020 Drieteenmeeuw	e	t	e	e		t	t	t	t	t	
36	6140 Dougalls Stern											
37	6150 Visdief											
38	6160 Noordse Stern											
39	6340 Zeeoet	e	t	t	t		t	e	2		t	
40	6360 Alk	t		d			t	h	e	t	t	
41	6380 Zwarte Zeeoet											
42	6540 Papegaaiduiker											
43	6550 Rotsduif	2	e				e	t	e	d	e	
44	6850 Turkse Tortel			h			2	t	e	1	e	
45	7490 Sneeuwuil			1			t	t	e	d	t	
46	7950 Gierzwaluw											
47	9760 Veldleeuwerik			5	10		1				1	
48	9920 Boerenzwaluw		t	4			e	t	e		e	
49	10010 Huiszwaluw											

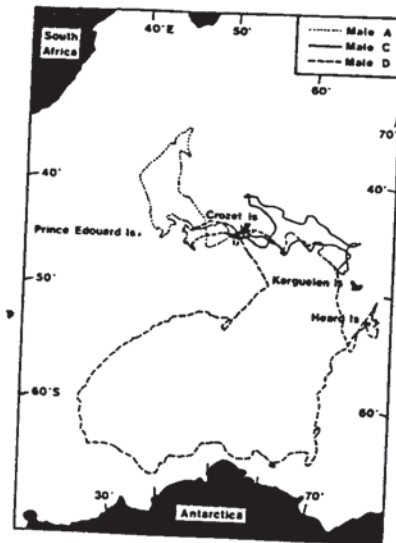
uit de literatuur

Norbert Kwint

Ditmaal gaan we in deze rubriek een stevig eind van huis aan de hand van een artikel uit het blad Nature van 22 februari 1990. Het artikel van de heren Pierre Jouventin en Henri Weimerskirch met de titel Satellite tracking of Wandering Albatrosses beschrijft hoe met behulp van het technisch vernuft (zenders en satellieten) foerageervluchten van de Reuzenalbatros (*Diomedea exulans*) konden worden vastgesteld.

De Reuzenalbatros (tot 12 kilo zwaar met een maximale vleugelspanwijdte van niet minder dan 3.2 meter (meer dan $1\frac{1}{2}$ maal de deurhoogte) broedt ondermeer op de Possession Islands in de Crozet archipel in de Indische Oceaan; globaal gelegen tussen Zuid-Africa en Antarctica (figuur 1). Vanaf deze eilanden ondernemen de oudervogels voedselvluchten (vergelijkbaar met een tripje naar de AH of Gimsel) naar nabij gelegen voedselgronden. Tot voor kort namen aan dat deze beesten wel 1800 kilometer op zo'n voedselvlucht konden afleggen. Naar aanleiding van het laatste onderzoek echter, moeten deze gedachten soepel terzijde worden geschoven. Het volgende onderzoek heeft namelijk plaats gevonden: Zes mannelijke Reuzenalbatrossen heeft men een zender omgebonden. Deze zenders zonden iedere c. 1.5 uur een signaal uit dat door een boven de aarde hangende, waarschijnlijk stationaire, satelliet kon worden opgevangen en die dit signaal doorstuurde naar Frankrijk waar alle signalen achter elkaar werden 'geplakt'. Het resultaat was meer dan verbluffend!! De foerageervluchten van de zes gezenderde exemplaren duurde van 14 tot maximaal 33 dagen gedurende welke tussen de ruim 3600 tot meer dan 15.000 (!!!) kilometer kon worden afgelegd, een meer dan onvoorstelbare prestatie. De gemiddelde snelheid kon oplopen tot meer dan 80 kilometer per uur terwijl op één dag ruim 900 kilometer afgelegd kon worden, met dus alleen maar water om je heen. In tabel 1 staan de vastgestelde huzarenstukjes van vijf exemplaren nog eens bij elkaar.

Figuur 1. Ligging onderzoeksgebied met 'tracks' van drie gezenderde mannen

Tabel 1. Enkele cijfers en getallen van foeragerende Reuzenalbatrossen

Ex.	Duur foer.trip (dagen)	afstand		snelheid (km/u)	
		totaal(km)	%overdag	max.	gem./afstand
1	24	5.609	87.3	68.7	55.1/446 km
2	27	10.427	87.1	62.7	49.2/949 km
3	24	5.323	88.8	73.7	54.4/463 km
4	33	15.200	95.9	81.2	56.1/808 km
5	14	3.664	90.9	73.9	58.4/383 km

Met name overdag werden gigantische afstanden afgelegd. 's Nachts echter zaten ze ook meestal niet stil. Met name op 'maanverlichte' nachten konden redelijke afstanden worden afgelegd. Daarnaast wisten de beesten op een fraaie manier gebruik te maken van de heersende winden waarbij op de vlucht naar de voedselgronden maximaal gebruik werd gemaakt van de wind met het risico dat op de terugweg een behoorlijke wind tegen moest worden getrotseerd. Dit werd vooral gedaan door zig-zag vluchten. Ook kon worden vastgesteld dat de beesten, bij zeer ongunstige wind-omstandigheden, enkele dagen op dezelfde plaats bleven hangen. Hierdoor hoefde het broeden niet gelijk te mislukken daar eveneens werd gevonden dat broedende wijfjes tot meer dan 50 dagen konden vasten voordat de eieren verlaten werden (verdient zeker een bloemetje met moederdag). Waren de jongen echter eenmaal uit het ei dan werden alleen korte foeraargevluchten van enkele dagen ondernomen. Zelfs wanneer de wind-omstandigheden zeer gunstig waren. Blijft het feit dat de wind-omstandigheden en snelheden in dit gebied zeer gunstig zijn en daarbij zeer constant met name in de periode dat een van de oudervogels aan het broeden is en de andere oudervogel bovenbeschreven, meer dan respect afdwingende prestaties levert. Hierdoor is het voortbestaan en de overleving van deze reusachtige zeevogels voorbehouden aan deze gebieden.

passerende ooievaars

Jos van de Leygraaf

Inleiding

Sinds 1989 zijn enkele leden actief bezig met het invoeren van de ruim 6000 waarnemingskaartjes die de afgelopen jaren zijn ingestuurd. Dit ten behoeve van de Avifauna. Het voordeel van een geautomatiseerd bestand is dat je er snelle en mooie overzichtjes van kunt laten uitprinten. Het leek me leuk de gegevens van de Ooievaar een bij elkaar te zetten en er wat opvallende zaken uit te lichten.

De soort

De Ooievaar hoeft eigenlijk niet meer voorgesteld te worden. Iedereen kent wel deze grote zwart-witte vogel met zijn rode poten en snavel. Vroeger bezorger van baby's en geluk, nu bijna uitgestorven. De Ooievaar is typisch een vogel die thuishoort in het bekende Hollandse polderlandschap. Muizen, kikkers, mollen, vissen en insecten staan op zijn menu. Door de combinatie van drassig hooi- en weiland en hoger gelegen droge gronden kwamen deze prooidieren veel voor. Door de intensivering van de landbouw en het gebruik van bestrijdingsmiddelen namen deze af. Met de verdwijning van het biotoop en zijn prooidieren, nam het aantal Ooivaars eveneens sterk af. Deze afname beperkte zich overigens niet alleen tot Nederland. In veel Westeuropese landen was dit het geval. Grote aantallen van deze soort komen nu als broedvogel nog voor in Oost-Europa, vooral in Polen, waar kleinschalige en meer extensief geëxploiteerde landbouwgebieden nog volop aanwezig zijn. In Nederland (Liesveld) en België (Zwin) probeert men de Ooievaar te behouden door het stichten van zogeheten ooievaarsdorpen waar de soort zich in 'gevangenschap' kan voortplanten. Een groot deel van de jonge 'project-ooievaars' trekt niet weg en onderneemt broedpogingen in de omgeving van de genoemde dorpen. In 1989 broedden er nog 13 paar Ooievaar in Nederland, waarvan negen paar 'project-ooievaars'. Ter illustratie van de achteruitgang; in 1939 konden in ons land maar liefst 310 paar worden vastgesteld.

Trekgedrag

De Ooievaar is een echte trekvogel. In de periode oktober-februari bevinden de vogels zich in hun overwinteringsgebieden in Afrika. In maart-april komt de voorjaarstrek goed op gang terwijl de najaarstrek vooral in augustus-september plaatsvindt. De meeste kans om een Ooievaar waar te nemen is tijdens deze perioden. In heel Nederland zijn er in 1989 112 waarnemingen gedaan met een totaal van 353 exemplaren.

In ons werkgebied worden de meeste Ooievaars inderdaad tijdens bovengenoemde trekperioden waargenomen. Van de 71 aanwezig waarnemingskaartjes (1979-1989) met een totaal aantal van 128 exemplaren, hadden er 33 betrekking op overtrekkende beesten. De overige waarnemingen zullen waarschijnlijk betrekking hebben op rondzwerfenden 'project-ooievaars'. Via ringmeldingen op de kaartjes wordt dit vermoeden versterkt. Immers, de Ooievaars van de dorpen zijn altijd geringd. Bijna alle waarnemingen betreffen solitaire vogels. Een uitzondering vormt de groep van niet minder dan 35 exemplaren op 3 september 1988 in een weiland bij Loenen. De helft van alle waarnemingen is gedaan in de periode april-juni.

Zetten we alle waarnemingen op een rijtje, dan ontstaat alras tabel 1. We zien daarin een zeer duidelijke piek in het voorjaar waarna het aantal waarnemingen constant op een hoog niveau blijft. Na de najaarstrek-periode neemt het aantal waarnemingen sterk af.

Tabel 1. Aantal waarnemingen van de Ooievaar van 1979-1989 in het werkgebied van de Vogelwerkgroep Arnhem.

januari	0	juli	8
februari	0	augustus	9
maart	7	september	4
april	11	oktober	2
mei	13	november	4
juni	13	december	0

Daarnaast is er nog een indeling naar vliegrichting te maken. Van de waarnemingen van 33 overtrekkende vogels is van 27 exemplaren de vlierichting bekend. Dit levert tabel 2 op. Hierin scoren vooral oostelijke en westelijke vliegrichtingen hoog. Dit is ook niet zo verwonderlijk wanneer men weet dat de twee bekendste trekroutes oostelijk (via de Bosporus) en westelijk (via Gibraltar) lopen.

Tenslotte

Uit dit artikeltje komt naar voren wat we eigenlijk al wisten, namelijk dat de Ooievaar vooral tijdens de trekperiodes wordt waargenomen en als broedvogel bijna uitgestorven is. Gelukkig heeft men in Nederland tijdig ingegrepen door de ooievaarsdorpen op te richten, anders was er waarschijnlijk al geen broedpaar meer in Nederland aanwezig. Laten we hopen dat de Ooievaar nog lange tijd in Nederland als broedvogel te bewonderen is, en dat de volgende generatie hem niet alleen maar zal kennen uit 'De Fabeltjeskrant'. De Ooievaar hoort gewoon thuis in het Nederlandse landschap.

Literatuur

SOVON, 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels
 Vogeljaar, nr. 1 1990
 Waarnemingenarchief Vogelwerkgroep Arnhem

Tabel 2. Overzicht overtrekkende Ooievaars naar vliegrichting

noord	3
oost	11
zuid	1
west	12

dauwtrappend vogelen

Jos van de Leygraaf

Donderdag 24 mei jl. was het Hemelvaartsdag. Op deze dag is het gebruikelijk dat men 's morgens vroeg gaat 'dauwtrappen'. De auteur deed dit ook en nam zijn kijker en een rugzak vol proviand mee. Van tevoren was er een mooie route uitgestippeld. Deze ging over de dijk van Huissen naar Nijmegen, door de Ooypolder en een gedeelte van het Rijnstrangengebied.

Om vijf uur vertrok ik. Het was nog frisjes zo 's morgens vroeg. Het eerste stuk leverde weinig bijzonderheden op. Begeleid door een zangkoor van o.a. Tjiftjaf, Zwartkop, Zanglijster en Koekoek reed ik Doornenburg binnen. Hier vlogen twee Visdieven langs. Opeens hoorde ik een bekend geluid vanuit een populierenbosje van een niet alledaagse zomervogel, de Wielewaal. De eerste leuke soort van die dag. Inmiddels kwam de zon op en verdween de grondmist. Door de dijkverbreding was deze veranderd in een zandpad, waardoor enig stuurmanskunst vereist was. Bij Gendt zag ik een Steenuil, drie Zwarte Sterns, een Grauwe Gans en een familie Bergeend met 9 jongen. Omstreeks zeven uur arriveerde ik bij de Waalbrug waar eerst gefourageerd werd. Het viel mij op dat er veel Grasmusen zaten langs het reeds afgelegde traject.

Bij het Hollands-Duits gemaal reed ik de Ooypolder in. Bij de Oude Waal zag ik wederom enkele Zwarte Sterns en hoorde ik een Grote Karekiet. Langs de Hezelstraat richting Ooy zong een Nachtegaal. Opvallend weinig 'dauwtrappers' overigens kwam ik onderweg tegen. Deze bleken allemaal bij Oortjeshekken te zitten want het terras aldaar zal aardig vol. De temperatuur begon inmiddels aardig op te lopen, zo'n 20 graden. Ik reed richting Kekerdom toen ik vier Kleine Plevieren waarnam. Bij de Kaliwaal zaten veel Grauwe Ganzen. Hier vlakbij volgde de tweede leuke waarneming van die dag: vijf Kluten. Iets verderop zag ik er nog drie. Op een zandrug bij de Kaliwaal broedden Kokmeeuw en Visdief wat goed hoorbaar was. Na het kerkje bij Kekerdom ging ik verder de polder in. Aan beide kanten van het zandweggetje lagen kleiputten, volop begroeid met wilgen. Hier was het geluid van de Tortelduif opvallend veel te horen. Links van het pad broedden Zwarte Sterns op nestvlotjes. Langs de Waal ging de tocht verder richting Millingen a/d Rijn. In een populierenbosjes hoorde ik opnieuw een Wielewaal. Bij Millingen moest ik even wachten op het pontje. Het viel me op dat de andere passagiers een soort grenstaal spraken, half Duits-half Nederlands. De overtocht met het pontje had veel weg van een schommelpartij. Dit werd veroorzaakt door de vele passerende schepen. Bij Pannerden aangekomen was in de Lobberdensche Waard vanaf de dijk de aalscholverkolonie goed zichtbaar. Op enkele nesten zaten jongen. Bij het Berghoofdse veer werd gepauzeerd. De kokosmacronen en spa-groen smaakten goed. Tijdens dit consumptieve intermezzo hoorde ik enkele malen een Roerdomp en zag een Bruine Kiekendief vliegen. Vlakbij het bruggetje waren de nestvlotjes door Zwarte Sterns bezet. Iets verderop zag ik tot mijn verbazing twee mensen in een kano door dit natuurreservaat varen. Overigens viel het me al eerder op dat de bordjes 'natuurreservaat verboden toegang' genegeerd werden. Dit uitte zich o.a. in complete picknickpartijen in weilanden waar dit niet toegestaan is. Enfin, dat zijn de nadelen van zo'n fietsfestijn. De laatste loodjes waren inmiddels aangebroken. Er werden verder geen bijzonderheden meer gezien. De eindbalans van dezedag levert de volgende cijferreeks op: 69 waargenomen soorten, 70 kilometer op de teller en daarbij een lege rugzak en beginnende spier- en zadelpijn. Een geslaagde dag!

allerlei-allerlei

* Een opmerkelijk feit: vanaf eind november 1989 tot medio februari 1990 heeft zich in het 'centrum' (in ieder geval binnen de bebouwde kom) van Zevenaar een Roerdomp opgehouden! Het beest was zeer tam en absoluut niet niet in slechte conditie. Hij vloog en liep normaal. Vermakelijk was dat het dier zeer goed op de hoogte was van de lokaal hoge visstand, met name die van bepaalde achtertuinen. Diverse vijvers werden tamelijk systematisch leeg gevist. Hierbij werden vijvers door het hele dorp verspreid liggend geëxploiteerd. Een inwoner, waarschijnlijk tevens vogel-liefhebber plaatste een oproep waarop niet minder dan 60 waarnemingen binnen kwamen. Waarschijnlijk betrof het hier een exemplaar van het zeer nabij gelegen Rijnstrangengebied. Mogelijk dwong een plaatselijke voedsel-schaarste de Roerdomp tot het maken van deze wandelgang.
(vrij naar: J. Vermeulen, Roerdomp plundert vijvers in Zevenaar, Zeve-naar post maart 1990(?))

* Geen nieuw verschijnsel, maar toch goed om even onder de aandacht te brengen. Uit een eerste onderzoek is gebleken dat zo'n 5% van de mensen die bij werkzaamheden in het bos een tekebeet (= beet van een teek) hebben omgelopen de zogeheten 'Ziekte van Lyme' hadden of hebben gehad. Als gevolg van een dergelijke beet kan een persoon worden besmet met een bacterie die deze teken bij zich dragen en overbrengen. Zoals gezegd is dit in feite niets nieuws maar is het (met name vorig jaar) meer onder de aandacht gebracht. Gezien het feit dat vele leden zich veelvuldig ophouden in bossen en natuurgebieden lijkt het goed er hier enige aandacht aan te besteden. In het eerste stadium verschijnt een ringvormige huiduitslag rond de beet. De symptomen in de daaropvolgende, tweede, fase zijn: 1. heftige uitstralende pijn in arm of been 2. scheeftrekkend gezicht, dubbelzien 3. hoofdpijn 4. hartritme stoornissen. De derde fase kenmerkt zich door 1. gewrichtsaandoeningen en 2. loop- en oriëntatiestoornissen. Een doeltreffende behandeling is in alle stadia mogelijk. Ter voorkoming van een tekebeet wordt aangeraden sluitende kleding te dragen zoals lange broek en hemd met lange mouwen. Belangrijker is echter bij te houden wanneer je opmerkt door een teek te zijn gebeten en op het ontstaan van de genoemde ringvormige huiduitslag welke zeer kenmerkend is bedacht te zijn. Niet alle Lyme-patiënten krijgen alle symptomen en sommigen vertonen zelfs helemaal geen symptomen!
Omdat de Lyme-ziekte door zowel patiënten als huisartsen vaak nog niet herkend wordt, is door de bedrijfsgezondheidsdienst en Staatsbosbeheer een voorlichtingsbrochure gemaakt met uitgebreide informatie en afbeeldingen over het verloop en de symptomen van deze ziekte. Deze brochure is schriftelijk of telefonisch te bestellen (f 2,50) bij de bedrijfsgezondheidsdienst, afdeling Documentatie en Bibliotheek, Postbus 20012, 2599 EA Den Haag (070-3 729 350)
(Uit: Bosbouwvoorlichting, nr. 4 april 1990)